

Könyvekről

kezelése, kezelhetősége. A pedagógusszerepről szólva ismét felvetik a másság és a tolerancia kérdéskörét. S szinte csak érintőlegesen, de szólnak a hivatást zavarható a magánéleti gondokról.

Az eddigi gondolkodási irányok egyre inkább szétartóak egyre inkább, divergálnak. A könyv bevezetőjében ígért kérdéskifejtések (önismeretről, pedagógus mentálhigiénéről, a pedagógus mesterségről) elszakadnak az eddig is lazán kezelt szerkezettől és logikai építkezéstől, csapongva szövik át egymást. Mintha elbizonytalanodtak volna a szerzők abban, hogy sajátos szempontú tárgyuk (a lelki egészség megőrzésének lehetőségei a pedagóguspályán) mennyire kíván vagy enged meg egy szélesebbkörű kitekintést, melyek a szorosan idetartozó kérdéskörök, milyen messzeségeibe és mélységeibe nyúljanak a mentálhigiéniével érintkező más szakterületeknek. Tagadhatatlan erőnye ugyanakkor munkájuknak a gyakorlat-orientáltság, s az a megközelítésmód, hogy nem kívánnak sem csalhatatlannak, sem tévedhetetlennek látszani. A kérdezz-elemez-gondolkodj-korrigálj biztató problémamegközelítés alkalmas módszernek kínálkozik a gyakorló pedagógusok számára. Könyvük nyitva hagyja a továbbépítkezés lehetőségét, amikor az olvasókat arra biztatják, problémafelvetéseikkel legyenek segítségükre egy esetleges következő kiadáshoz.

A munka megjelenését a Pedagógus Szakma Megújításáért Projekt pályázatán nyert támogatás tette lehetővé. A napi sajtóból követve a PSZM finanszírozása körüli viharos eseményeket, félő, vajon lesz-e következő, bővített kiadás.

Makai Éva

Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet *Nemzeti Tankönyv Kiadó, Budapest, 1994. 584. o.*

Kézikönyv és tankönyv egyszerre. Utóbbinak alighanem maximalista. Tulajdonképpen amolyan *univerzális neveléstörténeti enciklopédia ez*, amelyben minden és mindenki megtalálható – aki valaha is „számított” – az ősközösségtől és az ókori Kelettől az idézőjelbe került „szocialista iskoláig” (Kár, hogy tárgy – illetve név-mutató nem került a könyv végére). 584 oldal – nem csekélység –; bőségesen dokumentált és hozzá igen tetszetős kivitelben.

Mennyiségi és minőségi tekintetben – talán nem túlzás – *Fináczy* műveihez hasonlítható, amelyek egyszersemindenkorra bekerültek a magyar neveléstörténetírás Pantheonjába. Ami a „szárnyalást” illeti, *Kemény Gábor* vagy *Nagy László* írásait nem éri utól, de az okadatolás, a forrásfelhasználás – ide értve a már meglévő feldolgozások okos és jogos felhasználását is, – s nem utolsósorban a megírás – ha nem is mindig „szárnyaló”, de lendületes, amellet világos és plasztikus módja feltétlenül dicséretet érdemel.

A magyar neveléstörténetírás űs (és –hős)–korától – *Köte Sándor, Simon Gyula, Ravasz János, Felkai László, Búzás László, Galicza János, Illés Lajosné, Vág Ottó, Orosz Lajos, Tökécsky László, Mészáros István* (korai írásai), *Komlósi Sándor, Tóth Lajos, Veszprémi László, Tölgyési József, Szántó Imre, Szántó Károly, Durkó Mátyás, Bajkó Mátyás, Wittmann Tibor, Vincze László, Zibolen Endre, Szabenyi Péter* (történelem-tantárgypedagógiai munkássága), *Lantos István* és annyi más után – hosszú és rögös út vezetett ideig. Az út nem csak azért volt hosszú, meg rögös, mert a neveléstörténetírás – hogy úgy mondjuk – „intézmé-

Könyvekről

nyes támogatottsága” többnyire a béka ama bizonyos testrészénél is lentebb volt és nem is csak a financiálék elégtelensége, hanem egyáltalán az uralkodó szemléletmód miatt.

Az „50-es évektől” különösen is kitört az amnézia; a történeti szemléletmód nem csak hiányzott, de gyanus is lett: örökös hátrafelé-tekingetésnek számított, akkor, amikor a vezetés állandó jelleggel az eszményi jövőt elővételezte; a jövő reményében és „érdekében” bűnbánat jutott osztályrészéül a sommásan elmarasztalt múltnak, melyet a mindenkori bűnös jelen kihalásra ítélt. A múlt kutatóját a legjobb esetben, csodabogárnak – rosszabb esetben potenciális „ellenségnek” – tekintették.

Ez a szemlélet az ezerszeresen megrágott, elméletileg propagált dialektikus és történeti evidenciák árnyékában képtelen volt (gyakorlatilag) megérteni, hogy az igazi megismerés mindig *genetikus*: a dolgok megértésének feltétele a *dolgok (addigi) történetének hiteles ismerete*. Ami – továbbfűzve a gondolatot – a neveléstörténet tanárképzési, pedagógiai státusát is kijelöli: e propadentika nélkül az egész pedagógiai képzés légvárépítés, inkompetens receptológia. Aminek a történetét nem ismerjük, annak távlata sem lehet, a gyökértelen jelen aligha hathat.

Ugyan mit tudhatunk utakról - és tévutakról - *Quintiliánusz, Augusztínusz, Aquinoi Tamás, Erasmus, Vives, Rabelais, Montaigne, Roger és verulámi Bacon, Descartes, Comenius, Pestalozzi, Leibniz, Wolf, Felbiger, Rochow, Herder, Schiller, Goethe, Pascal, Francke, Locke, Helvetius, Basedow, Campe, Salzman, Trapp, Comte, Spencer, Bain, Schopenhauer, Nietzsche, Bergson, Herbart, Ziller, Rein, Willmann, Usinszkij, Tolsztoj, James, Dewey, Kilpatric, Claparede, Decroly, Stanley Hal, Binet, Simon, Ellen Key, Montessori, Ferriere, Kerschensteiner, Gaudig, Freinet, Waldorf (Steiner), Helen Parkhurst, a Winnetka-, a Jéna-plan, az „erdei iskolák”, a „New Schoolok”, Freud, Adler, Jung, Barth, Durkheim, Karl Búchler, Piaget, A. Fischer, Meumann, Lay, Rogers, Spranger, Lit* stb. nélkül?

Az előttünk fekvő könyv egyik legnagyobb érdeme szerintünk az, hogy a gyermektanulmányt és a reformpedagógiát (melyet kiválóan tárgyal) végre végérvényesen rehabilitálja, emancipálja, a neveléstörténet integráns részének tekinti.

Az egyetemes és a magyar neveléstörténet megfelelő szinkronizációja – az adott, lehetséges keretek között – (itt-ott némi töredezettsége mellett is) sikerültnek mondható.

Lehet (még) vitatkozni a *belső arányokon*. Fő kifogásunk az, hogy a magában véve nagyon szépen feldolgozott régmúlt némiképp elvette a helyet, a „levegőt” a hozzánk időben közelebb eső jelenségektől. A reneszánsz, vagy a reformáció és az ellenreformáció tárgyalása bővebb teret kap – hozzá képest kissé elsorvad a magyar „reneszánsz”; például érdemeihez képest aránylag kevés hely jut *Tessediknek, Nagy Lászlónak, Domokosnének, Nemesné Müller Mártának, Burchard Erzsébetnek, Ozorai Frigyesnek, Kenyeres Elemérnek* – ezek mind európai látókörű hazai újítók voltak.

A magyar neveléstörténet 1849–1919 és 1919–1945-ös szakasza a 467. és az 580. oldal közé szorul.

S végül a *Klebensberg* – „szindromáról annyit, hogy a szerzők merik a gróf érdemeit vállalni akkor is, ha az a „keresztény-nemzeti” kurzus, a neonacionalizmus képviselője, ideológusa volt. Igen, de építettett 5 000 népiskolát, megpróbált „felülről reformálni” – nem egyszer szembekerülve saját osztályával és pártjával is. Soha – sem előtte, sem utána – kultuszminiszter annyi pénzt nem harcolt ki a tárcánál, mint *Klebensberg*.

A tények makacs dolgok.

Faludi Szilárd